

MA'NAVIY AXLOQIY TARBIYANING ASOSIY KO'NIKMALARI

Ernazarova Sayyora Rayimqulovna
"Ma'rifat" targ'ibotchilar jamiyati a'zosi

Annotatsiya: Qadriyatlar amal qilish doirasiga ko'ra, milliy va umuminsoniy turlarga bo'linadi. Insonning qaysi millatga mansub ekanligi haqida tasavvuri faqat g'oyagina emas, balki tuyg'u hamdir. Insonda milliy ong va g'urur bo'lmasa, u o'zining qaysi millatga mansubligini his etmasa, uning milliy qadriyatlarini anglashini tasavvur qilish qiyin. Shu bilan birga, hammamiz yana bir haqiqatni anglab yetmoqdamiz, ya'ni faqatgina chinakam ma'rifatli odam inson qadrini, millat qadriyatlarini, bir so'z bilan aytganda, o'zligini anglashi, erkin va ozod jamiyatda yashashi, mustaqil davlatimizning jahon hamjamiyatida o'ziga munosib obro'li o'rin egallashi uchun fidoyilik bilan kurashishi mumkin.

Kalit so'zlar: ma'naviyat, sivilizatsiya, konstitutsiya, qadriyat, oila, salohiyat, umuminsoniy qadriyatlar

Kirish. Qadimdan bir ma'naviy ruhiy iqlimdan nafas olib kelgan xalqimizning, ayniqsa, bugungi mas'uliyatli davrda aql, zakovat va shijoat, dunyoviy salohiyat va milliy g'urur talab etiladigan bir pallada yana ham yaqinroq va yana ham mehr oqibatliroq bo'lislari lozimligini hayotning o'zi taqozo qilmoqda.

Umuminsoniy qadriyatlar milliy qadriyatlardan mazmun jihatdan chuqur va keng bo'lib, umumbashariy ahamiyat kasb etadi. Umuminsoniy qadriyatlar jahondagi barcha millatlar, elatlar va xalqlarning maqsad va intilishlariga muvofiq keladi. Umuminsoniy qadriyatlar turkumiga insoniyat sivilizatsiyasining taraqqiyoti bilan bog'liq bo'lgan umumbashariy muammolar kiradi. Ulardan eng asosiylari – yer yuzida ilm fanni taraqqiy ettirish, tinchlikni saqlash, xalqaro xavfsizlikni ta'minlash, turli kasalliklarning oldini olish, tabiatni muhofaza qilish, qashshoqlik va savodsizlikka barham berish, sanoat xomashyosi, energiya manbalari va oziq ovqat bilan ta'minlash, koinot va jahon okeani resurslarini o'zlashtirish, dunyo miqyosida ahamiyatga ega bo'lgan nodir san'at asarlari, xalq amaliy san'ati, me'morchilik va musiqiy asarlarni saqlash va kelgusi avlodga yetkazish kabi muammolar kiradi.

Ota-bobolarimiz tomonidan yaratilgan badiiy, me'morchilik va ma'naviy asarlar har qanday dur-u javohirlardan ham qimmatliroq boylikdir. Ushbu boyliklar asrlar davomida unga xizmat qilyapti. Eramizdan oldin Afina demokratiyasi inqirozga uchraganida yunon faylasuflari qadriyat masalasini ko'targan edi. Ular ijtimoiy-siyosiy, huquqiy tafakkur tarixida birinchi bor "inson – oliy qadriyat", deb ko'rsatdilar, olamdagi barcha jihatlarni "insoniylik mezoni" bilan o'lchashni targ'ib etdi. Buyuk mutafakkir Suqrot esa "qadriyat nima?", degan savolga "har bir insonning o'zligini anglashi", deb javob berdi.

Qadriyatlarining shakllanish makoni bo'lgan oila va unga xos bo'lgan qadriyatlar tizimi jamiyatning kelajagini belgilab beradi. Kelajak avlod haqida qayg'urish, sog'lom, barkamol naslni tarbiyalab yetishtirishga intilish bizning milliy xususiyatimizdir. Bu muqaddas zaminda yashayotgan har bir inson o'z farzandlarining baxt-u saodati, fazl-u kamolini ko'rish uchun butun hayoti davomida kurashadi, mehnat qiladi.

Oila hayotning abadiyligi, avlodlarning davomiyligini ta'minlaydigan, muqaddas urf odatlarimizni sayqallaydigan, shu bilan birga, kelajak nasllar qanday shaxs bo'lib yetishishiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan tarbiya o'chog'idir. Oilaga xos an'analar, qadriyatlar, urf-odatlar bola zuvalasini shakllantiradi. Mustaqil Respublikamiz Konstitutsiyasining XIV bobi Oilaga bag'ishlangan bo'lib, o'zbek oilasi va munosabatlariga doir barcha masalalar to'laligicha hamda asosli huquqiy himoyani o'zida mujassam etgan. Konstitutsiyada o'zbek oilasining shakllanishidan boshlab tomonlarning teng huquqliligi, nikoh tuzishdagi erkin roziliklari, ota-onalar tomonidan bolalarning ta'minoti va tarbiyasi, farzandlar tomonidan o'z ota-onalariga g'amxo'rlik qilish kabi masalalar o'z ifodasini topgan. Shuni g'urur va faxr bilan ta'kidlashimiz mumkinki, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining XIV bobi

66-moddasida: “Voyaga yetgan, mehnatga layoqatli farzandlar o‘z ota-onalari haqida g‘amxo‘rlik qilishga majburdirlar”, – deb ko‘rsatilishi aynan milliy qadriyatimizning qonunda aks etishidir.

O‘zbek oilasining o‘ziga xos xususiyatlaridan biri oilada yoshi ulug‘ qariyalar – bobo va buvilarning yuksak mavqe va martabaga egaligi bo‘lib, ular hamisha izzat-ikrom qilinadi, barcha masalalarda ular bilan maslahatlashib, so‘ng ish boshlashga amal qilinadi. O‘zbek oilasiga xos mazkur xarakterli xususiyatlarni alohida e‘tirof etib o‘tishdan maqsad shuki, “oila tarbiyasi”ning o‘ziga xos qirralari ana shundagina to‘la-to‘kis namoyon bo‘ladi. Bu tarbiya jarayonida milliy-madaniy merosning qanday o‘rin tutishi, salmog‘i, ahamiyati xususida asosliroq fikr yuritish imkoniyati paydo bo‘ladi. Jumladan, oilada erning mavqeyi balandligi, ayol ham o‘zining haq-huquqlariga egaligi, farzandlarning ota-onani hurmat qilishini olaylik. Ko‘p yillar davomida ota-bobolarimiz qalbiga singib ketgan ushbu qadriyatlarni bugun yanada sayqallash kerakligini zamon talab etmoqda. Ayniqsa, shiddat bilan o‘zgarib borayotgan hozirgi zamonda bema‘ni ta’sirlar ko‘payib, ularning inson va jamiyat hayotida salbiy oqibatlarini misli ko‘rilmagan darajada kuchayib bormoqda. Ayni shu davrda oilaning jamiyatdagi o‘rni juda muhimdir. Vatan tuprog‘i oiladan boshlanadi. Farzandlarimizning axloqiy qiyofasiga salbiy ta’sir etadigan ba’zi noxushliklarni ota-onalar seza bilmog‘i lozim. Farzandlar oilaviy axborot vositalari, matbuot, ilmiy anjuman yangiliklari, badiiy adabiyotlar turlaridan foydalanishlari uchun oilada kerakli shart-sharoit yaratsak, oiladagi muhit yanada yaxshilanadi.

Bizningcha, Yangi O‘zbekiston barpo etilayotgan hozirgi sharoitda milliy oilaviy qadriyatlarining o‘rni har qachongidan ham ortib bormoqda. Xulosa qilib aytganda, milliy va umuminsoniy qadriyatlar jamiyat rivojiga va uning negizi, millatning tarixiy taraqqiyotida erishilgan muvaffaqiyatlarini avlodlardan avlodga yetkazuvchi qudratli omildir. Shunday ekan, oilada farzandlarimiz bolalik, o‘smirlik, balog‘at sari borishlarida ibratli dovondan o‘tishi uchun farzandlarimizga to‘g‘ri yo‘lni ko‘rsatguvchi bir mayoq bo‘laylik. O‘zbek xalqi azal-azaldan o‘z milliy qadriyatlari va o‘ziga xos ma‘naviyatini shakllantirish va yuksaltirishda oilaga tayanib kelgan. Oilaning mustahkamligi, oilada ma‘naviy muhitning milliy va umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg‘unligini ta‘minlash davlat va jamiyatning eng asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Zero, Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev ta‘birlari bilan aytganda, “Oila –kichik vatan, oila tinch, baxtli bo‘lsa – vatan tinch bo‘ladi!”. Shu sababli ham bizning mamlakatimizda oila – muqaddas dargoh, nikoh esa buzilmas rishta sifatida qaraladi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining XIV bobi oilaga bag‘ishlangan. Bosh Qomusimizning 63-moddasida “Oila jamiyatning asosiy bo‘g‘inidir hamda jamiyat va davlat muhofazasida bo‘lish huquqiga ega”, deb ta’kidlangan. Shundan anglashimiz mumkinki, oilaning mustahkamligi, unda milliy va umuminsoniy qadriyatlarining qaror topishini ta‘minlash davlatimizning asosiy hujjatida ham o‘z aksini topgan.

Xulosa. Oila murg‘ak vujud qalbiga eng pokiza tuyg‘ularning shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Dunyoga kelgan farzand aynan oila bag‘rida bir qator dastlabki hayotiy ko‘nikmalarni egallaydi. Darhaqiqat, qadimdan milliy urf-odat va an‘analarimizni yosh avlod ongiga singdirishda, ularni jismonan barkamol, ma‘nan yetuk, mehr-oqibatli, saxovatpesha, o‘zgalardardini his qila oluvchi, yiqilganga tirkak bo‘la oladigan insonlar qilib tarbiyalashda sog‘lom oila muhiti muhim o‘rin kasb etadi. Bir so‘z bilan aytganda, oila azalazaldan farzandlarimizni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalovchi maskan bo‘lib kelgan. Milliy qadriyatlar mahalliy va diniy qadriyatlarga, umuminsoniy qadriyatlar esa ko‘plab milliy qadriyatlarga tayanib shakllanadi va asrlar osha takomillashib boraveradi. Bugungi tezkor globallashuv sharoitida ham o‘z milliy va ma‘naviy boylklarini asrab-avaylayotgan, boyitib rivojlantirayotgan har qanday millat o‘ziga xos an‘analari, urf-odatlarini va o‘lmas qadriyatlari bilan boshqa millatlardan ajralib turadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M.Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent, O‘zbekiston, 2016.-56 b.

2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent, O‘zbekiston, 2016.-488 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlari ta’minlash va xalq farovonligining garovi. - Toshkent, O‘zbekiston, 2016.
4. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik-har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak.- Toshkent, O‘zbekiston, -2017.- 104 b.
5. Karimov. I.A. O‘zbekiston: milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura.-Toshkent, O‘zbekiston, 1996.
6. Karimov I.A. Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepeiyasi.-T.: O‘zbekiston, 2010-36 b.
7. Karimov I.A.. Barkomol avlod - O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. -Toshkent,1997-yil.
8. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. -T.: Ma’naviyat, 2008
9. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.–T.: O‘zbekiston, 2014.-46 b.
10. Avloniy A. Turkiy guliston yoxudaxloq.-Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
11. Abdullayev M. va boshqalar. Mustaqillik: Izohli ilmiyommabop lug‘at.-Toshkent: Sharq, 1998. - 279-320 b.
12. Erkayev. Ma'naviyat-millatnishopi. Toshkent: Ma'naviyat, 1997.
13. Ibragimov B. Yoshlar tarbiyasining dolzarb masalalari.- T., 2009